

Å FORHANDLE BORT PALESTINA

Israels kontroll over brorparten av Palestina skyldes en kombinasjon av maktbruk og diplomati. Gjennom to perioder (1947–1949 og 1993–1995) har Israel først forhandlet opp sitt eget territorium og deretter forhandlet ned størrelsen på det gjenstående palestinske territoriet.

HILDE HENRIKSEN WAAGE & JØRGEN JENSEHAUGEN

I over sytti år har sionistbevegelsen, og deretter Israel, forsøkt å sikre seg mest mulig av Palestina. Gjennom en rekke kriger har Israel erobret stadig større deler av det som skulle ha blitt en palestinsk stat – i 1947–1949, 1956 og til slutt i 1967 hadde Israel erobret alt. Det var ikke mer land igjen som kunne utgjøre en palestinsk stat, med mindre Israel ville gi palestinerne tilbake land gjennom tilbaketrekning. Denne delen av Israels territorielle utvidelse er godt kjent. Det som er mindre kjent er at Israel også tilegnet seg land ved forhandlingsbordet. For palestinerne har en lang rekke med forhandlinger bidratt til å minske det territoriet hvor de skulle ha etablert sin stat – det er altså snakk om en prosess hvor Israel forhandlet opp størrelsen på sitt eget territorium, og forhandlet ned størrelsen på den potensielle palestinske staten.

Denne artikkelen analyserer to viktige forhandlingsrunder: 1) Forhandlingene om delingsplanen i 1947 via FNs meglingsmann Folke Bernadottes to planer i 1948 og fram til våpenstillstandsforhandlingene i 1949 og 2) Oslo-forhand-

lingene i 1993–1995. Av alle fredsforhandlinger og planer som er laget mellom Israel, palestinerne og de omliggende arabiske naboene, er det kun avtalene som har kommet ut fra disse forhandlingsrundene som har blitt gjennomført på bakken. De andre våpenhvilene og fredsavtalene har handlet om territorier i nabolandene.¹ I den eksisterende litteraturen behandles disse to forhandlingsperiodene som separate enheter.² En slik oppdeling kamuflerer at dette er de eneste forhandlingsrundene som direkte endret territoriet i Palestina, og sett i sammenheng viser de at Israels politikk har ligget fast; å sikre seg landet og å sørge for at palestinerne ikke fikk noen stat.

Mens fredsforhandlinger i litteraturen og i det politiske ordskiftet beskrives som et iboende fredelig grep, viser analysen av disse to forhandlingsrundene at fredsforhandlinger også kan fungere som en ekspansjonspolitik. Hvordan evnet Israel å omgjøre konfliktløsning til territoriell ekspansjon? Vi forklarer dette gjennom å vektlegge to elementer: 1) Israel vant maktspeillet – på bakken og vis-à-vis stormaktene – noe de ut-

nyttet for å presse gjennom et fordelaktig forhandlingsresultat og 2) Israel skapte og utnyttet deretter territorielle tvetydigheter i avtaletekstene.

DELINGSPLANEN I 1947

I 1947 fikk FN ansvar for å løse konflikten mellom sionistbevegelsen og palestinerne. Storbritannia orket ikke mer av konflikten og erklærte at de kom til å trekke seg ut. Dette bød på store utfordringer for FN. Britene hadde styrt mandatet i nesten tre tiår mens konflikten ble stadig verre. Britene ønsket ikke engang å gi FN noen anbefalt løsning. FN måtte derfor starte på bar bakke da de nedsatte United Nations Special Committee on Palestine (UNSCOP).

Mens sionistbevegelsen hadde en godt organisert strategi for å påvirke UNSCOP, var palestinerne og araberstatene lite forberedt, negativt innstilt og uenige seg imellom.³ Palestinerne innstilling var forståelig. På dette tidspunktet eide jøder under 10 prosent av landet i Palestina. Skulle FN gi bort palestinsk territorium? Palestinerne befant seg i en svært svak posisjon fordi de manglet støtte fra de omkringliggende arabiske statene, og de var selv dårlig organisert. Kong Abdullah av Transjordan, som ledet regionens beste hær, hadde territorielle ambisjoner som gikk på tvers av palestinske interesser. Han ønsket å etablere et Stor-Syria som skulle bestå av Transjordan, Syria, Libanon og Palestina. I dette bildet var palestinske nasjonale interesser et hinder. Kong Abdullah bygde derfor opp et hemmelig samarbeid med sionistene om en sionistisk-transjordansk deling av Palestina. Dette undergravde selvsagt palestinerne krav om å bygge sin egen stat, men for andre sentrale arabiske land, spesielt Egypt, utviklet dette seg til en intern arabisk maktkamp. Satt i skvis mellom arabiske og sionistiske territorielle ambisjoner sto palestinerne meget svakt.⁴

Med dette som bakteppe er det ikke vanskelig

å forstå resultatet av UNSCOPs arbeid. UNSCOP leverte to innstillinger, men her er det kun den som fikk gjennomslag – delingsplanen – som er av interesse. Planen gikk ut på at Palestina skulle deles opp i tre deler: en jødisk stat, en palestinsk stat og Jerusalem som en internasjonal by (*corpus separatum*). De respektive statene skulle bestå av tre deler hver. Den palestinske staten skulle bestå av Vest-Galilea, de sentrale delene av Palestina og Gazastripen. Folketellingen viste at denne staten ville romme cirka 725 000 palestinere og 10 000 jøder. Den jødiske staten skulle bestå av Øst-Galilea, kyststripen nord for Gaza og Negevørkenen. Folketellingen viste at denne staten ville inneholde 498 000 jøder og 420 000 palestinere, samt omkring 90 000 beduiner, som ikke ble medregnet. Jaffa, med sine 70 000 palestinere, ble senere lagt til.⁵

UNSCOPs innstilling medførte motstridende reaksjoner. Araberstatene og palestinerne avviste rapporten. Palestinerne hadde boikottet komiteen fordi de ikke aksepterte premisset om en deling av landet og at FN hadde legitimitet til å gi bort over halvparten av territoriet til fremmede innvandrere.⁶

Sionistbevegelsen, derimot, grep sjansen og støttet forslaget. Det var tross alt ekstremt fordelaktig for dem. De sionistiske lederne argumenterte likevel for at dette var en oppofrelse siden de hadde gått med på å dele landet.⁷ Internt var gleden delt. Mange sionister, særlig på den ytterliggående høyresiden, likte ikke forslaget om en egen uavhengig palestinsk stat, og de syntes ikke at de hadde fått nok land. Sionistbevegelsen, og senere Israel, utviklet derfor en strategi for å tilegne seg mer land både gjennom krig og forhandlinger.

Sionistbevegelsen var svært aktive i prosessen med å samle støtte i FN for delingsplanen. Her spilte også USA en ledende rolle i å presse delingsplanen igjennom. Sionistene oppnådde det de

ville; de fikk støtte fra begge stormaktene, og 29. november 1947 ble resolusjon 181 vedtatt av FNs generalforsamling.⁸ Siden planen kun var rådgivende, FNs generalforsamling kunne ikke tvinge igjennom noe vedtak, lå utfordringen i gjennomføringen. Gjennom sitt målrettede diplomatiske arbeid hadde sionistbevegelsen sikret at selv om de kun eide 8,6 prosent av territoriet i Palestina, så hadde de fått støtte fra FN til å etablere en stat på cirka 56 prosent av territoriet. Det var duket for krig i Palestina.⁹ I første omgang brøt det ut borgerkrig. Den varte til 14. mai 1948. Da ble Israel proklamert som en uavhengig stat. Dagen etter brøt det ut full krig da araberstatene invaderte den nye jødiske staten.

FOLKE BERNADOTTES TO PLANER I 1948

Det viste seg raskt at Israel kom til å vinne krigen. Palestinerne og de arabiske statene klarte ikke å utarbeide noen felles politisk eller militær plan for å støtte opp om den planlagte palestinske staten. I

Satt i skvis mellom arabiske og
sionistiske territorielle ambisjoner,
sto palestinerne meget svakt.

kaoset som rådde fra slutten av 1947, brøt det palestinske samfunnet fullstendig sammen, noe som bidro til den palestinske masseflukten.¹⁰

Da David Ben-Gurion 14. mai 1948 proklamerte opprettelsen av staten Israel, var det uklart hvor grensene skulle gå. Delingsplanen hadde uttrykt den løsningen som verdenssamfunnet hadde ønsket, men idet krigen startet syntes reglene å være endret. Nå gjaldt det å ta så mye land som mulig. I forhandlingene som skulle finne sted etter krigen, kunne Israel basere grensene på det Israel hadde tatt med makt.

Krigen i 1948 er godt studert.¹¹ I denne

sammenhengen er det langt viktigere å analysere Israels opptreden på den diplomatiske arenaen. 20. mai 1948 utnevnte FNs Sikkerhetsråd Folke Bernadotte til meglingsmann for Palestina. I slutten av juni 1948, under krigens første våpenhvile, la Bernadotte fram sitt første løsningsforslag. Han foreslo at Palestina og Transjordan skulle bindes sammen i en union som skulle bestå av to stater: Israel og Jordan. Israel skulle bestå av områdene det var blitt tildelt i FNs delingsplan, med noen endringer. Negev-ørkenen, som i delingsplanen skulle tilfalle Israel, var på dette tidspunktet i egyptiske hender og skulle derfor tilfalle Egypt. Som erstatning skulle Israel få Vest-Galilea, som Israel hadde okkupert. Bernadotte-planen foreslo altså en territoriell byttehandel – Negev, som Israel ikke hadde, mot Galilea, som Israel hadde. I dette forslaget skulle Jerusalem tilfalle den arabiske staten. Dette var nok et rådgivende forslag, men i motsetning til delingsplanen var den basert på fakta på bakken.¹² Som vi skal se, klarte Israel å forhandle seg til å få i både pose og sekk.

I september 1948 leverte Bernadotte en revidert utgave av planen sin. I grove trekk lignet den på forslaget han hadde laget i juni, men den gikk bort fra prinsippet om en økonomisk union. De to statene skulle være helt uavhengige. Bernadottes sentrale poeng var fortsatt at grensene burde være mer rettferdige og i overensstemmelse med virkeligheten. Han foreslo derfor at hele Galilea og en større kyststripe burde gis til Israel. Til gjengjeld burde de øvrige delene av Palestina, inklusive Negev-ørkenen, tilfalle Transjordan. I motsetning til sin opprinnelige plan, skulle Jerusalem være under internasjonal kontroll, som i delingsplanen.¹³ Like etter dette andre løsningsforslaget ble lansert, ble Bernadotte drept av terrorister fra den sionistiske Stern-ligaen.¹⁴

Bernadotte-planen klarte ikke å tilfredsstille noen av partene. Den ble avvist av palestinerne og

de arabiske statene fordi de ikke ville dele Palestina og i hvert fall ikke gi det som var tiltenkt å bli en palestinsk stat til Transjordan. De nektet også å anerkjenne Israel. Israel avviste Bernadotte-planen fordi de insisterte på at i den grad noe dokument skulle fungere som fundament for forhandlingene måtte det være FNs opprinnelige delingsplan.¹⁵ Israel satset på å basere de kommende forhandlingene på en kombinasjon av fakta på bakken og delingsplanen. Bernadotte-planen hadde bare omfordelt territoriene basert på situasjonen på bakken. Israelerne ville beholde de delene av Palestina som de hadde blitt tildelt *samt* de delene de hadde tatt utover delingsplanen.

VÅPENSTILLSTANDSFORHANDLINGENE

Mot slutten av 1948 og tidlig 1949 var ikke Israel fornøyd med situasjonen på bakken. Israel ville ha Negev, som Bernadotte-planen hadde foreslått som en del av Transjordan, og Galilea, som Israel allerede hadde okkupert. I en serie militære operasjoner endret Israel derfor fakta på bakken i Negev og de resterende delene av Galilea for å kunne gå inn i forhandlingene med flest mulig territorier.¹⁶

I januar 1949, etter erobringene var fullført, havnet Israel under press fra stormaktene fordi israelske fly hadde krysset inn over egyptisk territorium og skutt ned fem britiske fly. På grunn av dette presset trakk de israelske styrkene seg ut av Egypt, og både Israel og Egypt godtok en våpenhvile.¹⁷ Krigen mellom Israel og araberstatene var over. Den hadde endt med en knusende israelsk seier og et ydmykende arabisk nederlag.

I løpet av første halvdel av 1949 samlet FN-forhandleren Ralph Bunche partene til forhandlinger. Det Bunche skulle forhandle fram var ikke endelige fredsavtaler, men kun en serie våpenstillstandsavtaler som skulle sikre ro og midlertidige grenser. Avtalene skulle skape muligheter for

fredsforhandlinger i neste omgang.¹⁸ Denne midlertidigheten skapte territoriale tvetydigheter som Israel kom til å utnytte.

Israel viste seg raskt som en mester i forhandlinger. Israelerne kunne true med å bruke eller faktisk bruke sin militære styrke for å få til et ønsket forhandlingsresultat. I tillegg hadde Israel god hjelp i sine mektige allierte og kunne mobilisere støtte fra både USA og FN. USAs president Harry Truman lot seg stadig presse til å stille opp for Israel. FNs norske generalsekretær Trygve Lie hadde et nært forhold til den nyopprettede staten, sin «baby» som han kalte Israel, noe som ga landet en stor fordel i FN-systemet.¹⁹ De arabiske landene, derimot, var militært beseiret og manglet sterke støttespillere.

Bunche var i utgangspunktet kritisk til Israel fordi landet hadde erobret territorier mens en våpenhvile var på plass. Da forhandlingene startet var det likevel de nye våpenhvilelinjene – som var et resultat av disse israelske erobringene – som ble gjort til utgangspunkt for forhandlingene.²⁰ 24. februar 1949 ble den første våpenstillstandsavtalen inngått mellom Israel og Egypt. Den ble et mønster for de andre våpenstillstandsavtalene mellom Israel og de andre araberstatene. Israel klarte å sikre prinsippet om at forhandlingene skulle baseres på fakta på bakken og ikke på grensene de forskjellige FN-resolusjonene hadde støttet. Det kunne Israel gjøre fordi den israelske hæren hadde okkupert områdene, mens den egyptiske var drevet tilbake eller omringet. Ralph Bunche likte det ikke, men hadde ikke annet valg enn å gå med på det. Bunche hadde nemlig ingen egne pressmidler og USA, det eneste landet som kunne lagt press på Israel, avsto fra å bruke denne muligheten. Israel nøt også godt av at Trygve Lie ga landet sin helhjertede støtte. Denne kombinasjonen av en militær overlegenhet og en politisk maktbalanse som sterkt favoriserte Israel var noe de israelske forhandlerne utnyttet.

Demarkasjonslinjene skulle imidlertid ikke være politiske, eller endelige territoriale grenser. Den skulle kun trekkes som en midlertidig linje fram til det i neste runde skulle forhandles om endelige grenser. Resultatet av forhandlingene var at Gazastripen forble under egyptisk kontroll, mens den strategisk viktige El-Auja-sonen på grensen til Egypt ble demilitarisert.²¹

Libanon, som knapt hadde deltatt i krigen, undertegnet sin våpenstillstandsavtale med Israel 23. mars 1949. Transjordan signerte sin 3. april, og ble deretter hetende Jordan. Forhandlingene mellom Israel og Transjordan hadde vært preget av rå maktbruk og utpressing fra israelsk side. Mens forhandlingene pågikk startet Israel en ny militær offensiv. Israel okkuperte den sentrale tuppen av Negev ned til Akaba-bukten, i operasjonen med det passende navnet Uvda (fait accompli). Området hadde fram til da vært kontrollert av Transjordan.²² Gjennom militære virkemidler tok Israel altså de territoriene de forhandlet om, og brukte deretter forhandlingene for å gi legitimitet til disse overtagelsene. Dernest inngikk Israel en våpenhvile med Transjordan. Denne våpenhvilen skulle også gjelde for de territoriene Irak på det tidspunktet holdt nord på Vestbredden.

På tross av at Irak hadde en stor militær tilstedeværelse, nektet Irak å forhandle med Israel. Kong Abdullah hadde derfor fått ansvar for å forhandle på Iraks vegne. Dette var noe Israel utnyttet. Da Irak trakk styrkene sine tilbake, insisterte Israel på at denne irakiske troppeforflytningen, på tross av at det var en tilbaketrekning, var et brudd på våpenhvilen.²³ Dernest krevde Israel en erstatning for det israelerne hevdet var et brudd på våpenhvilen med Jordan. Kong Abdullah fryktet at konsekvensen av å nekte Israel en slik erstatning var at staten kom til å gå til angrep og potensielt erobre hele Vestbredden, så han ga etter. Prisen han måtte betale var et område som strakte seg langs hele det som i dag er det

nordlige skillet mellom Israel og Vestbredden. Området var cirka fem kilometer bredt og 60 kilometer langt, og hadde en palestinsk befolkning på cirka 15 000.²⁴ Dette var ren utpressing, hevdet en britisk diplomat i Amman som fulgte forhandlingene fra sidelinjen.²⁵ Utpressingen var vellykket fordi kong Abdullah trodde at Israel var villig til å bruke makt hvis de ikke fikk det som de ville, og han evnet ikke å få stormaktene til å støtte ham på noen betydelig måte. De andre arabiske statene var militært beseiret og kunne heller ikke bistå Transjordan. Den israelske forhandleren Walter Eytan kunne knapt tro hvor godt det hadde fungert: «[T]his agreement is too good to be true [...] It gives us in respect of territory – nearly all of it highly strategic – far more than we should ever have contemplated taking by military action».²⁶

Det neste landet Israel skulle forhandle med var Syria. I motsetning til forhandlingene med Transjordan og Egypt, insisterte Israel denne gangen på at forhandlingene med Syria burde baseres på FNs delingsplan. Ifølge delingsplanen var Israel nemlig tildelt territoriet helt opp til grensa mot Syria. Men syrerne hadde tropper vest for grensen mellom Syria og det tidligere Palestina-mandatet. Israel var dermed ikke tjent med at også denne forhandlingsrunden skulle baseres på situasjonen på bakken.²⁷ Israel brukte derfor juridiske finurligheter i denne forhandlingsrunden, og insisterte hardnakket på at det eneste legitime grunnlaget for forhandlingene var delingsplanen. Forhandlingen viste seg å være langt hardere enn forventet, og syrerne nektet lenge å gi seg. Etter en lang periode med intense forhandlinger, som inneholdt flere brudd på våpenhvilen, ble Syria og Israel til slutt enige. 20. juli 1949 signerte de sin våpenstillstandsavtale. Syria trakk seg tilbake til den internasjonale grensen, mens de områdene som syrerne hadde kontrollert vest for grensa ble demilitarisert. Denne demilitar-

iseringen fulgte modellen etter Egypt-forhandlingene.²⁸

Palestinerne var ikke med på noen av forhandlingene, og deres interesser ble fullstendig til-sidesatt. Dette gjaldt for delingsplandebatten, som de selv valgte å boikotte, Bernadotte-planen som gikk tilbake på at de skulle få en egen stat, og våpenstillstandsforhandlingene som kun forholdt seg til de eksisterende statene. Egypt, Jordan og Syria tok hensyn til sine interesser og hadde ikke palestinerne interesser eller deres ønske om en egen stat som mål.

De demilitariserte sonene ble raskt kimen til videre konflikt. Suverenitetsspørsmålet var uavklart, og Israel utfordret raskt statusen i de forskjellige sonene. I den nordlige demilitariserte

Trygve Lie hadde et nært forhold til den nye staten, sin «baby», som han kalte Israel, noe som ga landet en stor fordel.

sonen mot Syria var det kontinuerlige sammenstøt mellom Israel og Syria. Konfliktene dreide seg om retten til de demilitariserte sonene og om vannressurser. Israels politikk var å ta små, og stadig flere, biter av området i nord, og deretter holde fast på dem helt til de ble israelsk territorium.²⁹ I løpet av de to første tiårene etter våpenstillstandsavtalen hadde Israel tatt full kontroll over området mot grensen i nord. Det samme skjedde i den demilitariserte El-Auja-sonen i sør, ved grensen til Egypt. El-Auja var et strategisk viktig knutepunkt, som israelerne måtte kontrollere hvis de enten skulle kunne angripe selv eller hindre angrep fra Egypt. I årene forsøkte Israel å innlemme sonen i stillhet. I 1955 hadde Israel tatt over hele området.³⁰ Israel sikret sine territorielle mål med lite motstand ved å gradvis overta de demilitariserte sonene, for deretter å innlemme

områdene i Israel. Denne historien er glemt i dag, og Israels suverenitet i disse områdene ble aldri problematisert.

Israels territorium ble til ved en kombinasjon av tre ting – det de ble tildelt av FN gjennom delingsplanen, det de erobret gjennom krig, samt de områdene de tilegnet seg gjennom forhandlinger. Ved tre konkrete tilfeller brukte Israel diplomatiske grep, eller snarere knep, for å skaffe seg land de ikke hadde besittelse over da krigen var avsluttet. I forhandlingene med Transjordan brukte Israel trusselen om maktbruk for å tvinge Transjordan til å gi fra seg et 300 kvadratkilometer stort område på grensen mellom Israel og Vestbredden. I forhandlingene med Syria og Egypt skapte Israel demilitariserte soner – El-Auja på grensen til Egypt og en annen sone på grensen til Syria – soner som Israel deretter gradvis overtok. Dette var mulig fordi suverenitetsspørsmålet, altså hvilket land områdene tilhørte, ikke hadde blitt avklart i våpenstillstandsavtalene. Israel utnyttet også at den politiske maktbalansen favoriserte dem, spesielt i forhandlingene med Egypt, og de evnet å sjonglere det juridiske fundamentet for forhandlingene. Da de forhandlet med Transjordan og Egypt var det resultatet fra krigen som gjaldt, mens da de forhandlet med Syria var det delingsplanen som gjaldt.

Denne første fasen illustrerer Israels evne til å forhandle *opp* størrelsen på sitt eget territorium. I neste fase skal vi se hvordan Israel evnet å forhandle *ned* den andelen av landet som skulle bli utgangspunktet for en palestinsk stat.

OSLO-PROSESSEN

Nesten et halvt århundre senere, etter en lang rekke kriger og forhandlingsrunder, kom det et tilsynelatende gjennombrudd i Oslo i september 1993.

På slutten av 1980-årene var de okkuperte palestinske territoriene tikkende bomber. Pales-

tinerne hadde sett seg lei på okkupasjon og fraværet av noe som kunne ligne på en palestinsk stat. I desember 1987 var begeret fullt. Hendelsen som utløste den første palestinske intifadaen (opprøret) var at fire palestinere hadde blitt drept i en trafikkulykke med en israelsk lastebil i en flyktningleir i Gaza. Intifadaen utgjorde en reell trussel mot den israelske okkupasjonsmakten, og Israel ble møtt med hard internasjonal kritikk for sin brutale håndtering av opprøret.³¹ Men flere endringer måtte til regionalt og internasjonalt for å gjøre forhandlinger om fred mellom Israel og palestinerne til en realistisk mulighet.

I 1989 var den kalde krigen over, og USA sto igjen som den eneste supermakten. I Midtøsten hadde Golfkrigen i januar–februar 1991 forandret det politiske landskapet. Brorparten av de arabiske landene var alliert med USA mot Saddam Hussein etter hans angrep på Kuwait. Men PLOs leder Yassir Arafat hadde støttet den irakiske diktatoren, et av Arafats største politiske feilgrep. Da krigen var over, kom straffen: PLO mistet pengestøtten fra Saudi-Arabia og Kuwait. Dette førte til en halvering av organisasjonens budsjett, samtidig som organisasjonen ble politisk isolert. For å gjenvinne sin politiske posisjon, konkluderte PLO-ledelsen med at den var villig til å se nærmere på ethvert diplomatisk initiativ hvor en palestinsk delegasjon kunne bli inkludert.³²

Da den USA-ledede Madrid-konferansen åpnet i oktober 1991, var PLO fremdeles ekskludert fra fredsforhandlingene. Israel nektet å forhandle med PLO fordi Israel anså det som en terroristorganisasjon. Men etter amerikansk press fikk lokale palestinere fra Vestbredden og Gazastripen lov til å være del av den jordanske delegasjonen.³³ Madrid-forhandlingene gikk imidlertid raskt i stå. Etter sonderinger i Jerusalem, Tunis og Oslo, bestemte Israels viseutenriksminister Yossi Beilin seg for å gjøre det utenkelige: Å snakke med PLO i Norge.³⁴

20. januar 1993 møtte den israelske historikeren Yair Hirschfeld og hans kollega Ron Pundak tre PLO-representanter ledet av Ahmed Qurie (Abu Ala) til hemmelige møter på Borregaard i Sarpsborg. Formålet med møtet var uklart. I utgangspunktet ble det ansett å være et gjennombrudd i seg selv at de møttes. Tanken var at Norge skulle være en avlaster for USA og at eventuelle resultater fra samtalene i Norge skulle formidles tilbake til de offisielle forhandlingene i Washington.³⁵

Men i motsetning til i Washington klarte israelerne og palestinerne som møttes i Norge raskt, og til alles store overraskelse, å bli enige om hvilken vei de skulle ta under de hemmelige forhandlingsmøtene. Dette skyldtes i stor grad en sentral forskjell mellom opplegget i Norge og USA. I mot-

Slik Arafat så det, var Oslo-avtalen det beste han kunne få under de verst tenkelige omstendighetene.

setning til de offisielle forhandlingene, hadde Arafat og PLO full kontroll over forhandlingene i Norge. Arafat var desperat etter å komme tilbake til maktens sentrum og kunne egenhendig komme med de innrømmelser han fant nødvendig.³⁶

Det første, konkrete resultatet av de hemmelige forhandlingene var en prinsipplærning, Sarpsborg-dokumentet. Her ble det fastslått at Israel skulle trekke seg ut av Gazastripen som deretter skulle bli et internasjonalt tilsynsområde under FNs eller Egypts kontroll. Det skulle forhandles videre om Vestbredden. De vanskeligste spørsmålene om Jerusalem, flyktninger, bosetninger, grenser og en framtidig palestinsk stat var ikke på dagsordenen. De var alle utsatt til de endelige forhandlingene som skulle foregå en gang i

framtiden. I Norge ble det kun forhandlet om selvstyre og overgangsordninger. Men i motsetning til alle tidligere fredsforløp, var dette nok til å tilfredsstille PLO. Organisasjonens uhyre svake stilling forklarte hvorfor.³⁷ Denne tilnærmingen stred mot det som siden 1967 hadde vært det førende prinsippet i fredsforhandlinger, nemlig at Israel skulle trekke seg helt ut av okkuperte områder. Allerede på dette stadiet i Oslo-forhandlingene jobbet Israel aktivt med å forhandle ned hva slags territorier som skulle tilkomme palestinerne.

Prinsipperklæringen fra Sarpsborg var mer enn hva de mest moderate politikerne i Israel kunne akseptere, men det vakte statsminister Yitzhak Rabins interesse. Han var blitt valgt på en fredsplattform og lurte på om Arafat virkelig mente alvor.³⁸ Kunne han dra i land en fredsavtale uten å måtte gi fra seg store deler av de okkuperte territoriene? I de neste forhandlingsrundene begynte prosessen med å redusere, skjerpe og trekke tilbake tidligere israelske konsesjoner fra Sarpsborg-dokumentet, eller som utenriksminister Shimon Peres kalte det «revise our position on ... basic ideas.»³⁹

Med hjelp fra de norske fredsmeklere forsvant det ene palestinske kravet etter det andre. Det skulle ikke lenger opprettes noe tilsynsytte eller FN-mandat over Gaza. Israelerne så slike ordninger som skritt i retning av en palestinsk stat, noe de ville forhindre. Alle referanser til Jerusalem ble tatt ut. Planene om veier som skulle binde Gaza og Vestbredden sammen til et sammenhengende palestinsk område, det Arafat kalte «kissing points», ble skrinlagt. Bare en vag formulering, laget av den norske utenriksministeren Johan Jørgen Holst, om «å skape en sikker passasje» ble stående.⁴⁰

Israels forhandlingsforslag var fullt selvstyre for Gazastripen og delvis selvstyre på Vestbredden, i utgangspunktet Jeriko-området. Jeriko ville gi Arafat et fotfeste på Vestbredden, noe han måtte

ha for overhodet å få gehør for avtalen blant palestinerne. Det palestinske selvstyret skulle begrenses til fem politikkområder: Utdanning, helse, turisme, velferd og skattlegging. For å sikre pillen tilbød de israelske forhandlerne å anerkjenne PLO, hvis Arafat til gjengjeld anerkjente Israel.⁴¹

Oslo-avtalen, som forhandlingsresultatet i Norge ble døpt, var ingen fredsavtale. Den var en timeplan og et utgangspunkt med en lang rekke vagt formulerte intensjoner. I frykt for å bli permanent marginalisert, hadde PLO-leder Arafat sagt seg villig til å godta avtalen, med alle dens mangler.⁴² Men PLO kunne knapt ha håpet på noen bedre avtale gitt den store ubalansen i maktforholdene mellom PLO og Israel. Okkupasjonsmakten Israel satt med alle de gode kortene på hånden. PLO hadde knapt noen.⁴³

Slik Arafat så det, var Oslo-avtalen det beste han kunne få under de verst tenkelige omstendighetene. Salgsargumentet var at PLO fikk en liten territoriell base i form av selvstyre på Gazastripen og i Jeriko. Den israelske hæren skulle trekke seg ut fra de selvstyrte palestinske områdene, men ville i fremtiden omringe dem. Argumentet fra israelerne var at hæren fremdeles måtte være til stede for å beskytte alle de jødiske bosetningene. Israel beholdt dermed full territoriell kontroll. Palestinerne hadde godtatt et veikart, men de hadde ingen garanti for om veien ville bli ferdig bygd.⁴⁴

Men selv det å gjennomføre en midlertidig avtale var en usedvanlig vanskelig oppgave. Betydningen av alle de vage formuleringene i Oslo-avtalen måtte hamres ut for å få til fred. Israelerne og palestinerne hadde helt ulike oppfatninger om hva som faktisk sto i avtalen. Den 9. februar 1994 ble den første, mer konkrete avtalen underskrevet. Gjennom oppfinnsomme formuleringer klarte Israel å sikre full militær kontroll rundt de områdene som skulle bli selvstyrte. Israel kontrollerte også all passasje ut og

inn av de palestinske områdene og over grensene til og fra Egypt og Jordan.⁴⁵

4. mai 1994 ble Gaza-Jeriko-avtalen underskrevet. Den banet veien for Arafats og PLOS tilbakekomst. I henhold til avtalen skulle de endelige forhandlingene ikke starte senere enn mai 1996, og innen mai 1999 skulle den midlertidige avtalen erstattes med en endelig og fullstendig fredsavtale. Men også denne avtalen ga Israel fortsatt full kontroll over den nye palestinske strukturen. Palestinerne fikk noe som på overflaten lignet selvstyre, samt noen symboler på stat, som eget flagg, pass – riktignok uten at palestinerne hadde statsborgerskap i noen stat – poststempel og en internasjonal telefonkode. Den palestinske økonomien ble bundet til den israelske og ble, som den politiske situasjonen, helt avhengig av Israels forgodtbefinnende. De palestinske selvstyremyndighetene hadde ingen kontroll over land, folk, varer, penger eller tjenester.⁴⁶

28. september 1995 befant Arafat og Rabin seg igjen på plenen foran Det hvite hus og underskrev Oslo II-avtalen, et neste skritt på veien mot å iverksette det palestinske selvstyret. Ideen var at dette en dag ville føre til at den ønskede palestinske staten skulle realiseres. Israel skulle trekke seg tilbake fra seks palestinske byer på Vestbredden, såkalte A-områder. De utgjorde rundt tre prosent av Vestbredden og cirka 36 prosent av den palestinske befolkningen. I A-områdene skulle palestinerne ha full kontroll. I B-områdene, som utgjorde 25 prosent av arealet og rundt 60 prosent av den palestinske befolkningen, skulle israelerne og palestinerne ha felles kontroll. Det palestinske politiet skulle ha ansvaret for lov og orden internt, mens Israel skulle ha overordnet ansvar for sikkerheten. Resten av Vestbredden og Gazastripen, som blant annet innbefattet alle de israelske bosettingene og israelske militære installasjoner, skulle være under fullstendig israelsk kontroll.⁴⁷ Etter nesten to år med forhand-

linger hadde Israel altså evnet å forhandle ned PLOS krav om hele Vestbredden og Gaza til en løsning som ga PLO selvstyre og delvis kontroll over cirka 30 prosent av de to områdene.

Samtidig fortsatte byggingen av israelske bosetninger med uforminskert styrke. I 1992 fantes det til sammen 258 400 bosettere på Vestbredden, Gazastripen, Golanhøydene og i Øst-Jerusalem. I 1996 hadde tallet steget til 322 500. Ingenting var sagt om bosetninger i Oslo-avtalen. Likevel brøt det klart med Oslo-avtalens ånd, hvor det var slått fast at hele det palestinske området skulle behandles som en «enhet», og ikke noe skulle gjøres i den midlertidige perioden som forandret situasjonen på bakken.⁴⁸

Det er over 600 000 bosettere på Vestbredden og i Øst-Jerusalem i 2018.⁴⁹ Dette illustrer nok et viktig poeng med Oslo-forhandlingene. Samtidig som Israel forhandlet om å minske omfanget av territorier som skulle returneres til palestinerne, førte Israel en aktiv politikk som gikk ut på å sikre seg territorier som landet ikke ville gi tilbake. Med strømmen av nye bosettere fulgte ytterligere utbygging av israelsk infrastruktur, som veier, elektrisitetsnett og vannforsyning som stykket Vestbredden opp i mindre og mindre biter, noe som i praksis umuliggjorde en sammenhengende palestinsk stat.⁵⁰

Resultatet av forhandlingene som fulgte etter 1995 var reforhandlinger av de to allerede inngåtte Oslo-avtalene. Ingenting ble sagt eller gjort med den øvrige planen for tilbaketrekning fra Vestbredden. I den stadig forverrede situasjonen på bakken, ble ethvert lite resultat, bygd på avtaler som allerede eksisterte, framstilt som gjennombrudd. Det var de ikke. Fredsprosessen i Midtøsten sto først på stedet hvil, før den ble satt i revers.⁵¹

Å FORHANDLE BORT PALESTINA

Siden 2010 har det ikke vært gjort realistiske forsøk på å få til fredelige løsninger. Resultatet av de

to periodene med forhandlinger (1947–1949 og 1993–1995), hvor faktisk framforhandlede resultater ble gjennomført, har vist at Israel har vunnet fram på alle punkter, mens palestinerne har tapt. De har gått på nederlag etter nederlag og sitter i dag igjen med stadig mindre av det området som skulle ha blitt staten Palestina. Israel har siden 1948 vunnet alle krigene og til fullkommenhet behersket det diplomatiske spillet. Ved forhandlingsbordet, i runde etter runde, har Israel sikret seg stadig flere biter av territoriet. I perioden 1947–1949 maktet de israelske forhandlerne først å forhandle opp størrelsen på det området som skulle tilfalle Israel, og dernest i perioden 1993–1995 forhandlet de ned størrelsen på det som skulle ha blitt en palestinsk stat. Samtidig befestet Israel kontrollen på de resterende delene av de okkuperte territoriene. Effekten av disse prosessene har vært det samme: Palestina har blitt forhandlet bort.

• f •

HILDE HENRIKSEN WAAGE er professor i historie ved Universitetet i Oslo og forsker ved PRIO, JØRGEN JENSEHAUGEN er seniorforsker ved PRIO.

- 1 For omfattende og utdypende analyser av konflikten mellom Israel, palestinerne, de omliggende arabiske landene og stormaktene, se Hilde Henriksen Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten* (Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013); Avi Shlaim, *The Iron Wall: Israel and the Arab World* (New York: W.W. Norton, 2001); Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001*, (New York: Random House, 2001). For detaljerte studier av de forhandlinger som ikke omhandlet palestinske territorier eller som ikke resulterte i noen endringer i territoriell kontroll, se: Hilde Henriksen Waage og Hulda Kjeang Mørk, "Mission Impossible: UN Special Representative Gunnar Jarring and His Quest for Peace in the Middle East," *International History Review* 38, nr. 4 (2016): 830–53; Jørgen Jensehaugen, *Arab–Israeli Diplomacy under Carter: The U.S., Israel and the Palestinians* (London: I.B. Taurus, 2018); Kenneth W. Stein, *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab–Israeli Peace* (London: Routledge, 1999).
- 2 For 1947-1949-forhandlingene se for eksempel Elad Ben-Dror, *Ralph Bunche and the Arab–Israeli conflict: mediation and the UN, 1947-1949* (London: Routledge, 2015); Elad Ben-Dror, "The armistice talks between Israel and Jordan, 1949: The view from Rhodes," *Middle Eastern Studies* 48, nr. 6 (2012): 879-902; Hilde Henriksen Waage, "The Winner Takes All: The 1949 Island of Rhodes Armistice Negotiations Revisited," *The Middle East Journal* 65, nr. 2 (2011): 279-304; Jørgen Jensehaugen og Hilde Henriksen Waage, "Coercive Diplomacy: Israel, Transjordan and the UN – A Triangular Drama Revisited," *British Journal of Middle Eastern Studies* 39, nr. 1 (2012): 79–100; Hilde Henriksen Waage og Petter Stenberg, "Cementing a State of Belligerency: The 1949 Armistice Negotiations between Israel and Syria," *The Middle East Journal* 70, nr. 1 (2016): 69–89. For Oslo-forhandlingene se for eksempel Hilde Henriksen Waage, "Peacemaking Is a Risky Business". *Norway's Role in the Peace Process in the Middle East, 1993–96* (Oslo: International Peace Research Institute, 2004); Hilde Henriksen Waage, "Explaining the Oslo Backchannel: Norway's Political Past in the Middle East," *Middle East Journal* 56, nr. 4, 2002: 597-615; Yossi Beilin, *Touching Peace: From the Oslo Accord to a Final Agreement*, (London: Weidenfeld & Nicolson, 1999); Uri Savir, *The Process: 1,100 Days That Changed the Middle East*, (New York: Random House, 1998); Ahmed Qurie ('Abu Ala'), *From Oslo to Jerusalem: The Palestinian Story of the Secret Negotiations*, (London: I.B. Taurus, 2006).
- 3 Jørgen Jensehaugen, Marte Heian-Engdal og Hilde Henriksen Waage, "Securing the State: From Zionist Ideology to Israeli Statehood," *Diplomacy & Statecraft* 23, nr. 2 (2012): 280–303.
- 4 Avi Shlaim, *The Politics of Partition: King Abdullah, the Zionists, and Palestine 1921-1951* (Oxford: Oxford University Press, 1990).
- 5 "Report of UNSCOP", 1. september 1947, besøkt 24. april 2018, mideastweb.org/unsocp1947.htm
- 6 Abba Solomon Eban, *Abba Eban: An Autobiography* (New York: Random House, 1977), 76; Peter L. Hahn, *Caught in the Middle East: U.S. Policy Toward the Arab–Israeli Conflict, 1945-1961* (Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2004), 37; Shlaim, *The Iron Wall*, 27; Mark Tessler, *A History of the Israeli–Palestinian Conflict* (Bloomington: Indiana University Press, 2009), 259.
- 7 Jensehaugen, Heian-Engdal og Waage, "Securing the State," 289; Epstein til Ben-Gurion og medlemmer av Jewish Agency Executive, 1. september 1947, Nan Sagi, red., *Political Documents of the Jewish Agency, vol. II* (Hasifriya Hazionit, 1998), 615.
- 8 Jensehaugen, Heian-Engdal og Waage, "Securing the State."
- 9 Shlaim, *The Iron Wall*, 27; Tessler, *A History of the Israeli–Palestinian Conflict*, 261.
- 10 Benny Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).
- 11 Se for eksempel Benny Morris, *1948: A History of the First Arab–Israeli War* (New Haven: Yale University Press, 2009); Eugene Rogan og Avi Shlaim (red.), *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).
- 12 Mordechai Gazit, "American and British Diplomacy and the Bernadotte Mission," *The Historical Journal* 29, nr. 3 (1986): 686–687; Saadia Touval, *The Peace Brokers: Mediators in the*

- Arab-Israeli Conflict, 1948-1979* (Princeton: Princeton University Press, 1982), 31–38.
- 13 Mordechai Gazit, “American and British Diplomacy and the Bernadotte Mission,” 695; Touval, *The Peace Brokers*, 38–48.
- 14 Shlaim, *The Iron Wall*, 37.
- 15 Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 273–74; Touval, *The Peace Brokers*, 48.
- 16 Waage, “The Winner Takes All,” 284–86; Touval, *The Peace Brokers*, 48.
- 17 Lovett til Tel Aviv, 24. desember 1948, RG 59, 501.BB Palestine box 2123, folder 2, National Archives Washington DC (NARA); Lovett til Tel Aviv, 30. desember 1948, RG 59, 501.BB Palestine box 2123, folder 2, NARA; Tel Aviv til Secretary of State, 1. januar 1949, RG 59, 501.BB Palestine box 2123, folder 2, NARA; Waage, “The Winner Takes All,” 285–286.
- 18 Waage, “The Winner Takes All”; Jensehaugen og Waage, “Coercive Diplomacy,” 79–100; Waage og Stenberg, “Cementing a State of Belligerency,” 69–89.
- 19 Rafael til Shertok, 4. september 1948, 2404/3, Israeli State Archives (ISA); “Minutes of the Meeting of the American Section of the Jewish Agency for Palestine,” 10. mars 1947, Z5/3508, Central Zionist Archive (CZA); Waage, “The Winner Takes All,” 288–289.
- 20 Waage, “The Winner Takes All,” 291–304.
- 21 Waage, “The Winner Takes All,” 285–304.
- 22 Jensehaugen og Waage, “Coercive Diplomacy,” 91.
- 23 Kong Abdullah til den britiske chargé d'affaires i Amman, 18. mars 1949, FO816/144, British Foreign Office Archives (FO), Public Records Office, London (PRO).
- 24 Jensehaugen og Waage, “Coercive Diplomacy,” 93–95.
- 25 Amman til FO, chiffer nr. 172, 19. mars 1949, FO 371/75386, PRO.
- 26 Eytan til Sharett, 23. mars 1949, RG 93.3/1 64/1, ISA.
- 27 Acheson til Austin, 12. mai 1949, RG 59, 501.BB.Palestine, Box 2124, NARA; Austin til Acheson, 13. mai 1949, RG 59, 501.BB.Palestine, Box 2124, NARA; Waage og Stenberg, “Cementing a State of Belligerency,” 75–83.
- 28 Austin til Acheson, 12. mai 1949, RG 59, 501.BB.Palestine, Box 2124, NARA; Waage og Stenberg, “Cementing a State of Belligerency,” 74, 83–86.
- 29 Waage og Stenberg, “Cementing a State of Belligerency,” 87–89; Shlaim, *The Iron Wall*, 235–236.
- 30 Shlaim, *The Iron Wall*, 146.
- 31 Morris, *Righteous Victims*, 573–574; Shlaim, *The Iron Wall*, 450–451; Aahron Bregman, *Israel's Wars, A History Since 1947*, (New York: Taylor and Francis, 2004): 179–181, 186–189; William B. Quandt, *Peace Process: American Diplomacy and the Arab–Israeli Conflict Since 1967* (Washington & Berkeley: Brookings Institution & University of California Press, 2005): 274; David Makovsky, *Making Peace With the PLO: The Rabin Government's Road to the Oslo Accord*, (Washington, DC: Westview, 1996): 7–8. For en omfattende studie av Norges rolle i Oslo-prosessen se Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*.
- 32 Quandt, *Peace Process*, 299–310; Shlaim, *The Iron Wall*, 472–485; Morris, *Righteous Victims*, 611–613; Eugen Rogan, *Araberne, Historien om det arabiske folk* (Oslo: Gyldendal, 2011): 522, 532–536, 541; Kathleen Christison, *Perceptions of Palestine: Their Influence on U.S. Middle East Policy*, (Berkeley: University of California Press 2001): 264–266.
- 33 Quandt, *Peace Process*, 299–310; Shlaim, *The Iron Wall*, 472–485; Morris, *Righteous Victims*, 611–613; Rogan, *Araberne*, 522, 532–536, 541; Christison, *Perceptions of Palestine*, 264–266.
- 34 Waage, “Explaining the Oslo Backchannel,” 597–615; Hanan Ashrawi, *This Side of Peace: A Personal Account*, (New York: Touchstone, 1995): 218–220; Shimon Peres, *Battling for Peace* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1995), 325–326; Beilin, *Touching Peace*, 61–65; Savir, *The Process*, 3–9; Qurie, *From Oslo to Jerusalem*, 52–71.
- 35 Hilde Henriksen Waage, “Norway's Role in the Middle East Peace Talks: Between a Small State and a Weak Belligerent” i *Journal of Palestine Studies* 34, nr. 4 (2005): 6–8.
- 36 Waage, “Norway's Role”: 9–10; Ashrawi, *This side of Peace*, 229–230; Peres, *Battling for Peace*, 325–328; Beilin, *Touching Peace*, 64–71; Savir, *The Process*, 4; Jane Corbin, *Gaza First: The Secret Norway Channel to Peace Between Israel and the PLO*, (London: Bloomsbury Publishing PLC, 1994): 56–58, 61–63; Makovsky, *Making Peace With the PLO*, 31–34; Quandt, *Peace Process*, 327; Morris, *Righteous Victims*, 617, 619; Shlaim, *The Iron Wall*, 512–515; Rogan, *Araberne*, 540–541; Qurie, *From Oslo to Jerusalem*, 52–71, 77–96.
- 37 Waage, “Norway's Role”: 9–10; Ashrawi, *This side of Peace*, 229–230; Peres, *Battling for Peace*, 325–328; Beilin, *Touching Peace*, 64–71; Savir, *The Process*, 4; Corbin, *Gaza First*, 56–58, 61–63; Makovsky, *Making Peace With the PLO*, 31–34; Quandt, *Peace Process*, 327; Morris, *Righteous Victims*, 617, 619; Shlaim, *The Iron Wall*, 512–515; Rogan, *Araberne*, 540–541; Qurie, *From Oslo to Jerusalem*, 52–71, 77–96.
- 38 Waage, “Norway's Role”: 9–10; Ashrawi, *This side of Peace*, 229–230; Peres, *Battling for Peace*, 325–328; Beilin, *Touching Peace*, 64–71; Savir, *The Process*, 4; Corbin, *Gaza First*, 56–58, 61–63; Makovsky, *Making Peace With the PLO*, 31–34; Quandt, *Peace Process*, 327; Morris, *Righteous Victims*, 617, 619; Shlaim, *The Iron Wall*, 512–515; Rogan, *Araberne*, 540–541; Qurie, *From Oslo to Jerusalem*, 52–71, 77–96.
- 39 Peres, *Battling for Peace*, 333.
- 40 *Declaration of Principles*, vedlegg II; Makovsky, *Making Peace With the PLO*, 212.

- 41 Beilin, *Touching Peace*, 80–88, 99–110; Makovsky, *Making Peace With the PLO*, 45–49, 60–61; Peres, *Battling for Peace*, 329–333, 340–342; Savir, *The Process*, 29–44; Corbin, *Gaza First*, 76–77, 104–106; Waage, “Norway’s Role”, 10–11; Hilde Henriksen Waage, “The ‘Minnow’ and the ‘Whale’: Norway and the United States in the Peace Process in the Middle East, 1993–96”, *British Journal of Middle Eastern Studies* 34, nr. 2 (2007): 157–176; Hilde Henriksen Waage, “Postscript to Oslo: The Mystery of Norway’s Missing Files” i *Journal of Palestine Studies* 38, nr. 1 (2008): 54–65.
- 42 Beilin, *Touching Peace*, 80–88, 99–110; Makovsky, *Making Peace With the PLO*, 45–49, 60–61; Peres, *Battling for Peace*, 329–333, 340–342; Savir, *The Process*, 29–44; Corbin, *Gaza First*, 76–77, 104–106; Waage, “Norway’s Role”, 10–11; Waage, “The ‘Minnow’ and the ‘Whale’”, 157–176; Waage, “Postscript to Oslo”, 54–65.
- 43 Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*, 137–138; Waage, “The ‘Minnow and the Whale’”, 170.
- 44 Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*, 137–139; Waage, “The ‘Minnow and the Whale’”, 170; Quandt, *Peace Process*, 328–329.
- 45 Shlaim, *The Iron Wall*, 524; Savir, *The Process*, 113–120; Ashrawi, *This Side of Peace*, 282; Quandt, *Peace Process*, 330; Morris, *Righteous Victims*, 623–625; Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*, 162–166.
- 46 Shlaim, *The Iron Wall*, 525–530; Savir, *The Process*, 100–101, 121–143, 239–244; Ashrawi, *This Side of Peace*, 285–288; Mohamed Heikal, *Secret Channels: The Inside Story of Arab-Israeli Peace Negotiations*, (London: Harpercollins 1996): 508–541; Rex Brynen, *A Very Political Economy. Peacebuilding and Foreign Aid in the West Bank and Gaza*, (Washington: United States Institute of Peace, 2000): 56–57, 63–73; Sara Roy, *The Gaza Strip: The Political Economy of De-Development*, (Washington: Institute for Palestine Studies, 1995): 328–330; Edward Said, *Peace and its Discontents*, (New York: Vintage, 1995): 68–76; Quandt, *Peace Process*, 330, 333–338; Morris, *Righteous Victims*, 624–625, 627–629; Rogan, *Araberne*, 542–543; Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*, 168–169, 200–201.
- 47 Shlaim, *The Iron Wall*, 525–530; Savir, *The Process*, 100–101, 121–143, 239–244; Ashrawi, *This Side of Peace*, 285–288; Heikal, *Secret Channels*, 508–541; Brynen, *A Very Political Economy*, 56–57, 63–73; Roy, *The Gaza Strip*, 328–330; Said, *Peace and its Discontents*, 68–76; Quandt, *Peace Process*, 330, 333–338; Morris, *Righteous Victims*, 624–625, 627–629; Rogan, *Araberne*, 542–543; Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*, 168–169, 200–201.
- 48 *Declaration of Principles*, paragraf IV i Makovsky, *Making Peace With the PLO*, 206: “The two sides view the West Bank and the Gaza Strip as a single territorial unit, whose integrity will be preserved during the interim period”.
- 49 Peace Now, “Settlements Data”, sist besøkt 6. august 2018 peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population.
- 50 Charles Enderlin, *Shattered Dreams: The Failure of the peace process in the Middle East 1995–2002*, (New York: Other Press, 2003), 60–66; Shlaim, *The Iron Wall*, 530, 579–581; Morris, *Righteous Victims*, 627–629, 642–644; Rogan, *Araberne*, 545, 548; Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*, 216–217; Trude Strand, “Settlements and Peace: Analysing Israeli Settlement Policy, 1993–2000,” upublisert M.Phil oppgave, Universitetet i Oxford, 2002; Yossi Beilin, *The Path to Geneva: The Quest for a Permanent Agreement, 1996–2004*, (New York: RDV Books, 2004), 44, 61–64; Quandt, *Peace Process*, 343–351.
- 51 Enderlin, *Shattered Dreams*, 60–66; Shlaim, *The Iron Wall*, 530, 579–581; Morris, *Righteous Victims*, 627–629, 642–644; Rogan, *Araberne*, 545, 548; Waage, *Peacemaking Is a Risky Business*, 216–217; Strand, “Settlements and Peace”; Beilin, *The Path to Geneva*, 44, 61–64; Quandt, *Peace Process*, 343–351.